

„*European Journal of Population*” (Revue européenne de démographie),
Volumul 1, No. 1, January 1985

Conferința Mondială a Populației, organizată de Națiunile Unite la București (1974), a avut o influență puternică asupra demografiei ca știință, ceea ce se vedește în numărul mare de studii apărute după această dată, în noile domenii abordate, în afirmarea mai accentuată a opticii interdisciplinare și sistemice. Un alt efect este crearea de noi institute de demografie, de noi asociații profesionale, ca și editarea de noi reviste de demografie.

În acest context semnalăm întemeierea, în martie 1983, a Asociației Europene pentru Studiul Populației, care ia locul Centrului European pentru Studiul Populației, înființat în 1953 din inițiativa cunoscutului demograf Alfred Sauvy, precum și fondarea „Revistei Europene de Demografie”, ca organ al EAPS, urmându-i revistei „European Demographic Information Bulletin”, înființată în 1970. Președinte al Asociației Europene pentru studiul populației este prof. Dirk Jan van de Kaa, directorul Institutului Interuniversitar de Demografie din Olanda, fost președinte al Comisiei de Populație a O.N.U., iar secretar prof. Guillaume Wunsch, directorul Departamentului de Demografie de la Universitatea Catolică de la Louvain (Belgia).

Scopul EAPS este de a stimula studiul problemelor referitoare la populație în Europa promovind cooperarea dintre specialiști în aceste probleme și contribuind la creșterea interesului pentru aceste probleme la nivelul guvernelor, organizațiilor naționale și internaționale, precum și în opinia publică. În acest scop EAPS organizează conferințe, colocvii și seminarii accesibile experților din întreaga Europă, convoacă grupe de lucru pe probleme interesând oamenii de știință din Europa, încurajează cooperarea dintre experții care lucrează teme similare și difuzează date, studii și alte informații privind problemele populației din Europa.

„Revista Europeană de Demografie” este condusă de un comitet de redacție din care fac parte: Hilary Page, Eric Vilquin și Guillaume Wunsch; sediul ei este la Louvain — la Neuve; există de asemenea un consiliu de redacție compus din 13 personalități din lumea demografiei provenind din diferite țări. Revista va avea 4 apariții anuale.

Scopul revistei este de a contribui la progresul cunoașterii proceselor demografice și a interrelațiilor cu alte fenomene, punând accentul pe problemele de interes științific și politic pentru Europa. Ea caută să desprindă asemănările și diferențele în cadrul situațiilor demografice, să găsească explicațiile teoretice, să pună în evidență strategiile de cercetare, implicațiile și măsurile politice, atât în interiorul Europei cât și între Europa și celelalte regiuni ale lumii. Revista își afirmă caracterul său multidisciplinar, deschisă paradigmelor și metodelor provenind de la un număr mare de discipline.

Așadar primul număr a apărut (vol. 1, No. 1, ianuarie 1985), cu un sumar care ne permite să apreciem profilul revistei, tematica și cercul de autori. După urările președintelui EAPS, prof. Van de Kaa, urmează patru studii semnate de nume prestigioase, după care se continuă cu o rubrică „Forum” și obișnuitele recenzii de cărți și informații de actualitate.

Primul articol se datorează lui Nathan Keyfitz, profesor la Universitatea Harvard (S.U.A.) și cercetător la Institutul Internațional pentru analiză aplicată a sistemelor (I.I.A.S.A.) din Laxenburg (Austria) și se intitulează *Factorii demografici ai finanțării pensiilor de vechime*. Din cauza îmbătrânirii demografice și a fluctuației nașterilor, tendințe caracteristice țărilor dezvoltate, sistemul asigurărilor sociale este supus unor suprasolicitări în ce privește fondul de pensii. Autorul examinează rezultatele unui sistem de repartitie pentru finanțarea pensiilor pornind de la rata implicită a randamentului în raport cu generațiile succesive. Randamentul este pozitiv pentru populația din următorii ani apropiați dar devine negativ pentru generațiile născute după sfârșitul acestui secol. Trecerea la randamentul negativ este condiționată de scăderea natalității, considerind că condițiile economice rămân constante. Numai o creștere puternică a fertilității și a imigrației poate să mențină randamentul pozitiv. Sunt aplicate metode matematice care amintesc de calculele actuariale, iar aplicația are în vedere S.U.A.

Al doilea studiu este al lui E. A. Wrigley, de la Grupul din Cambridge pentru istoria populației și a structurii sociale, de la Universitatea Cambridge (Anglia) și are titlul *Scăderea fertilității legitime în Franța, în secolul al XIX-lea; arhiclip sau excepție ?* (I). Este prima parte a unui studiu de demografie istorică. Ideea principală este aceea că scăderea

fertilității în Franța se deosebește de tendința respectivă din alte țări din Europa, atunci când analiza se face pe subperioade mari. Abia după 1870 se poate vorbi de o convergență. Comparațiile se fac cu Anglia și Suedia pentru perioada 1740—1930, folosindu-se indici și metode de analiză demografică de mare rafinament științific. În fond, este o analiză socială și demografică aprofundată a evoluției fertilității legitime și a factorilor ei pentru o perioadă de aproximativ două secole.

Cunoscutul sociolog și demograf francez L. Roussel publică articolul *Demografie și sociologie: două discipline interdependente*. Pornind de la principiul general, unanim recunoscut, al interdependenței dintre factorii sociali și comportamentele demografice, autorul crede că sociologii care au încercat să prezinte o teorie generală a acestei relații nu au reușit până în prezent. Acest deziderat s-ar putea realiza — după părerea autorului — cu două condiții: în studiul unor fenomene ca fertilitatea și nupțialitatea, de pildă, să se folosească indici care să definească „regimurile” sau „modelele” simultane în sinul aceleiași populații și a doua condiție — să se acorde mai multă atenție studiului subpopulațiilor. În felul acesta s-ar putea construi teorii pe care sociologii americani le numesc „de nivel mediu”.

Ultimul articol este al demografilor suedezi Jan M. Hoehm și Bo Rennermalm, *Noul mod de a întenia o familie: experiența femeilor din Suedia născute între 1936 și 1960*. Este vorba de așa-numitele „uniuni consensuale” sau „coabitare fără căsătorie” care au cunoscut o importantă dezvoltare în ultimii ani în Suedia și alte țări („modelul scandinav”). Tehnica folosită de autori este aceea a unei tabele de mortalitate. Se afirmă că tipul de coabitare fără căsătorie era de fapt mult mai răspândit înainte de război decât se credea. Creșterea sensibilă a fertilității nelegitime este urmarea faptului că un număr tot mai mare de femei a trecut de la fertilitatea scăzută a femeilor necăsătorite la fertilitatea mai ridicată a femeilor care fac parte din uniunile consensuale. Totuși și aceasta este relativ moderată față de fertilitatea legitimă. Aparatul matematic folosit prezintă un mare interes.

Rubrica „Forum”, inițiată de revistă, oferă posibilitatea unor comentarii științifice făcute pe marginea articolelor publicate sau a unor informații cu caracter științific care ar putea să intereseze pe cititorii revistei. Rubrica „Recenzii” prezintă două note semnate de J. Dupâquier și G. Wunsch. Cu rubrica „Informații” se încheie revista. Aici sunt publicate în special informații referitoare la conferințe și colocvii de demografie, la noi reviste, ca și la publicații statistice.

Aflăm, printre altele, că în Bulgaria a luat ființă revista „Naselenie” (Populația), editată trimestrial de Consiliul de coordonare a demografiei de pe lângă Academia Bulgară de Științe. De asemenea, cititorii sînt informați despre activitățile prezente și cele viitoare ale Asociației Europene pentru studiul populației. De menționat că materialele pentru rubrica „Informații” sînt furnizate de corespondenții naționali ai revistei.

Revista Europeană de Demografie se adaugă prestigioaselor reviste „Population Index” (Princeton), „Population” (INED — Paris), „Population Studies” (Londra) și altora cu tradiție. Primul număr este promițător. Să-i urăm deci noii reviste de demografie succes și viață lungă.

Vladimir Trebic

„Társadalomtudományi Közlemények”, nr 1, 1985

Numărul 1/1985 al revistei „Társadalomtudományi Közlemények”, editată de Institutul de Științe Sociale de pe lângă CC al PMSU, este dedicat celor două evenimente importante din viața poporului ungar, sărbătorirea a 40 de ani de la eliberarea țării și Congresul al XIII-lea al PMSU. În articolul introductiv Halay Tibor, director al institutului și redactor șef al revistei, se referă la perioada dintre Congresul al XII-lea și al XIII-lea, perioadă în care Institutul de Științe Sociale a avut în vedere importante probleme sociale, politice, științifice: conexiunile sociale ale evoluției economice, modificările structurii sociale și ale stratificării sociale, respectiv imaginea lor actuală, dezvoltarea în continuare a sistemului politic al socialismului, locul tineretului în socialism, și, ca o încercare de întregire a problemelor de mai sus, s-a întreprins analiza căii teoretice și istorice parcurse de socialism. Din domeniul problematicei internaționale s-a cercetat, în cadrul institutului, ideologia social-democrației contemporane. Rezultatele acestor multiple cercetări s-au materializat în cei patru ani ai acestei perioade în 80 de volume, peste 900 de studii și articole, 40 de conferințe teoretice internaționale și numeroase alte manifestări științifice.

Prezentul număr al revistei oferă cititorului câteva studii care oglindesc activitatea fiecărui colectiv de cercetare din cadrul institutului budapestan. Sub titlul *Structură socială, clasă muncitoare*, Böhm Antal se ocupă de importante modificări survenite în structura societății ungare, la nivel macrosocial la începutul transformărilor socialiste, pe lângă care

În ultimele decenii au ajuns pe prim plan modificările calitative, restructurarea internă a claselor, lărgă dezvoltare a democrației socialiste. Problema stratificării sociale este abordată în studiul cercetătoarei Várnai Györgyi care urmărește, pe baza unor date statistice, "sistemul de inegalități" în perioada 1962—1981. Studiul *Problemele teoretico-metodologice fundamentale ale cercetării socializării politice* de Boros László prezintă rezultatele colectivului de cercetători care în perioada dintre cele două congrese a studiat problemele tineretului. Pe lângă problemele pur metodologice, studiul se ocupă de concepțiile de „opinie” și „conștiință”, de mecanismul funcționării instituțiilor de socializare politică, de funcțiile normativității în socializarea politică, și deci de sistemul politic ca sistem normativ.

Problemele dezvoltării economice sînt abordate de Gidai Erzsébet și Thoma László, iar Pokol Béla se ocupă de rolul organelor de reprezentare a intereselor în formarea voinței politice. Acest din urmă studiu schițează și posibilitățile dezvoltării în continuare a organelor de reprezentare a intereselor.

În acest număr al revistei „Társadalmatudományi Közlemények” mai putem citi un studiu dedicat concepției marxiste a dezvoltării istorice și unele „învățămintele istorice” desprinse din raporturile comunistilor cu social-democrația în Europa occidentală. De asemenea, ca de fiecare dată, revista prezintă principalele evenimente științifice din viața Institutului de Științe Sociale: seminarul consacrat conexiunilor sociologice, ideologice ale dezvoltării economice a Ungariei, o conferință axată pe problemele metodologice ale cercetării structurii și stratificării sociale și un simpozion intitulat *Tineret — societate — ideologie*.

Irina Marmor

„Sciences sociales”, nr. 3, 1984

Spațiul rezervat sociologiei în numărul 3/1984 al revistei sovietice „Sciences sociales” cuprinde studiul *La structure socio-professionnelle de la société soviétique: typologie et statistique* semnat de Alla Nazimova și Leonide Gordon.

Pentru societatea sovietică evoluția structurii profesionale este în prezent unul din elementele majore ale progresului economic și social, parte organică a restructurării raporturilor sociale care caracterizează etapa socialismului dezvoltat. Mutațiile în structura profesională sînt, totodată, inseparabile de principalele procese economice ale epocii actuale: trecerea economiei socialiste la o dezvoltare de tip intensiv și aplicarea cuceririlor revoluției științifice și tehnice în toate domeniile vieții sociale și economice.

Importanța relativă a numeroase subdiviziuni profesionale se schimbă considerabil pe măsură ce se șterg anumite diferențe de clasă. În aceste condiții cunoașterea structurii profesionale actuale și a tendințelor dezvoltării sale reprezintă un obiectiv teoretic de mare actualitate.

În viziunea autorilor, structura socio-profesională a societății cuprinde sistemul grupurilor profesionale, care determină specificul organizațional și tehnic al activității productive ca și fizionomia socială a oamenilor muncii, condițiile și caracterul muncii, viața familială, cultura, conștiința socială și modul de viață al acestora.

Pornind de la datele statisticilor oficiale, autorii prezintă dinamica marilor grupuri socio-profesionale (cuprinzînd circa 90% din populația activă) de-a lungul a patru decenii (sfîrșitul anilor '30—'70). În definirea categoriilor profesionale criteriul cu care se operează este „caracterul și complexitatea muncii”. În baza lui, autorii stabilesc 4 mari categorii de profesii.

Analiza distribuției populației active pe aceste categorii de profesii, indică schimbări radicale în compoziția profesională a societății sovietice în sensul deplasării centrului de greutate de la „munca simplă predominant fizică, fără pregătire profesională prealabilă” (64% la sfîrșitul anilor '30) către profesii cu grad sporit de complexitate și necesitînd studii de specialitate. Comparînd dinamica structurii socio-profesionale cu datele privind nivelul de instrucție a populației se constată că, în perioada analizată, creșterea nivelului de instrucție a fost mai rapidă decît evoluția structurii profesionale. Acest fapt a generat în special în anii '70 anumite insatisfacții profesionale mai ales pentru cei care avînd o pregătire școlară de nivel secundar au fost repartizați într-o muncă manuală puțin calificată.

Pentru actualul deceniu reducerea proporției activităților manuale, puțin calificate și neplăcute constituie unul din principalele obiective ale strategiei economico-sociale a PCUS.

Ca proces istoric, evoluția structurii profesionale se manifestă nu numai ca o modificare a raportului între munca simplă și cea complexă în cadrul unei liste de meserii, dar și sub forma unei schimbări progresive a acestei liste, fapt ce conduce, în cele din urmă, la apariția unui nou tip de structură profesională.

Dezvoltind concepția marxist-leninistă cu privire la tipurile tehnologice de producție autorii articolului apreciază că, în zilele noastre, „pe măsura dezvoltării revoluției științifice și tehnice, modul de producție industrial este progresiv înlocuit de un tip tehnologic de producție bazat pe transformarea științei în forță nemijlocită de producție și pe automatizarea proceselor tehnologice”. Acest nou tip tehnologic, în curs de formare, este denumit „științifico-industrial”.

Cu toate că mutațiile în compoziția și structura populației active, datorate dinamicii tipurilor tehnologice de producție, sînt socialmente mai puțin importante decît cele provenind din transformările generale produse de revoluția socialistă și cele care apar în diferite etape ale edificării noii societăți este necesar să li se acorde o atenție specială pentru a înțelege schimbările care apar în cadrul unui și aceluiași stadiu al progresului social. Influența tipurilor tehnologice asupra structurii socio-profesionale a societății rezidă în aceea că fiecare „tip tehnologic este caracterizat printr-o colecție particulară de profesuni”. În plan individual, apartenența la o profesiune de un anumit tip, imprimă fațetei sociale al celui care o practică o tentă particulară.

Acordînd un interes deosebit analizei din perspectiva evoluției profesiunilor a noului mod de producție științifico-industrial, autorii prezintă dinamica profesiunilor dominante, caracteristice anumitor tipuri de producție trecute și prezente desprinzînd configurația profesională dezirabilă a modului de producție științifico-industrial.

Structura profesională a societății sovietice cuprinde în prezent atît profesuni științifico-industriale care prefigurează viitorul, cît și profesuni industriale clasice (ex.: munca la bandă) — care constituie forma dominantă de ocupare a forței de muncă active, cît și profesuni de la începutul industrialismului și chiar profesuni preindustriale, care aparțin trecutului.

Noul tip științifico-industrial tinde să pună în prim plan profesiunile legate de cercetarea științifică, de studii experimentale și aplicarea în producție a cuceririlor științei alături de anumite profesuni muncitorești. Se poate considera, apreciază autorii, că munca științifică, activitățile de control, munca în domeniul informației pot fi apreciate în perspectivă ca preponderente în structura profesională impusă de revoluția științifică și tehnică. În aceste condiții, grupul dominant al structurii profesionale va deveni grupul activităților informatice (în sensul larg) ceea ce va antrena o creștere a folosirii și specializării sectorului terțiar.

Această structură complexă virtuală impune specificitatea problemelor de rezolvat, direcțiile de acțiune pentru asigurarea progresului economic și social într-un sistem industrial avansat, funcționînd în contextul revoluției științifice și tehnice.

Doina Dragomirescu

„Sociologhiceskie issledovania”, nr. 1—4, 1984

Prestigioasa revistă „Sociologhiceskie issledovania” a marcat în anul 1984 zece ani de existență. Înființarea ei, așa cum subliniază editoria publicat în numărul 3 al revistei, a fost condiționată de creșterea rolului factorilor sociali în viața societății. Complexitatea crescîndă a economiei naționale, creșterea progresului tehnico-științific și a bunăstării materiale, ridicarea nivelului de cultură și a învățămîntului sînt acele premise social-istorice care au contribuit la transformarea cercetărilor sociologice în mijloc important de realizare a planurilor de dezvoltare a economiei naționale. De aceea, asigurarea unei unități indistructibile a teoriei sociologice cu practica construcției socialismului devine linia și sarcina centrală a activității revistei. În cei 10 ani prestigiul sociologiei în rîndul maselor a crescut sîmțitor, fapt care a determinat transformarea revistei dintr-o publicație de specialitate îngustă într-una cu un auditoriu larg, care cuprinde sociologi din diferite domenii de activitate, cercetători și cadre didactice în domeniul științelor sociale, activiști de partid și de pe tărîm obștesc, muncitori, ingineri, lucrători în domeniul culturii etc. Așa cum se remarcă în articolul citat, „astăzi revista este citită în 32 de țări ale lumii, dar mai ales în țările socialiste frățești, precum și în SUA, Franța, R.F.G. și Japonia”.

Dialogul oamenilor de știință cu practicieni prezent în paginile revistei, conlucrarea cu organele de partid și cele obștești permite generalizarea experienței înaintate și contribuie la ridicarea eficienței cercetărilor. Astfel, în anul 1984 revista a publicat o serie de studii și articole, a unor reprezentanți de frunte ai sociologiei sovietice, consacrate problemelor actuale ale teoriei și practicii sociologice (V. N. Ivanov, M. N. Rutkevici, I. T. Levikin, F. R. Filippov, J. V. Bestujev Lada și alții), rezultate valoroase a unor experimente sociale și a unor practici sociale înaintate (din experiența Centrului de studiere a opiniei publice de pe

lingă C.C. al P.C. Gruzin), concluziile unui experiment social în regiunea Stavropol, dezbatere în jurul reformei învățământului, bazate pe investigații sociologice etc.

Tematica revistei pe anul 1984, extrem de bogată, reflectă preocuparea sistematică de a ridica nivelul științific al studiilor grupate pe probleme mari: aspecte teoretico-metodologice și de dezvoltare a științei sociologice; sociologia și practica muncii ideologice; reforma învățământului de cultură generală și cel profesional. Un loc important este acordat analizei diferitelor aspecte ale planificării sociale, factorilor sociali de creștere a productivității muncii și a implicațiilor sociale ale intensificării producției. Revista rezervă un spațiu larg materialelor referitoare la metode și tehnici ale cercetării sociologice, la critica sociologiei burgheze contemporane și la istoria gândirii sociologice.

În cadrul rubricii de dezvoltarea științei sociologice se remarcă articolul semnat de M. N. Rutkevici, *Despre însemnătatea și structura nivelului teoretic al cercetărilor sociologice* (nr. 2/1984). Autorul subliniază că ignorarea bazelor teoretice ale sociologiei are repercusiuni negative asupra calității cercetărilor empirice și a interpretării datelor, scade valoarea recomandărilor practice. Lărgirea tematicii cercetărilor concrete în etapa socialismului dezvoltat, cerințe sporite față de calitatea lor, presupun implicit adâncirea și îmbogățirea nivelului teoretic al științei. Insuficiența dezvoltare a învățământului sociologic, discordanța dintre structura organizatorică a sociologiei și funcțiile ei sociale, de asemenea, influențează negativ asupra dezvoltării sociologiei ca știință. Toate acestea presupun adâncirea și îmbogățirea teoriei sociologice generale și a teoriilor sociologice speciale, care formează veriga intermediară între teoria generală și cercetările empirice.

În cadrul materialelor care abordează planificarea socială se remarcă articolul *Probleme actuale ale perfecționării planificării sociale* semnat de V. N. Ivanov (nr. 2/1984), în care autorul insistă asupra locului și rolului planificării sociale, importanței ei în cadrul economiei naționale, subliniind necesitatea elaborării unei teorii generale referitoare la planificarea dezvoltării sociale.

În problematica referitoare la dezvoltarea sociologiei un spațiu larg îl ocupă dezbaterea problemelor referitoare la sistemul indicatorilor sociali (V. N. Ivanov, *Unele rezultate ale activității institutului de sociologie în lumina hotărârilor Plenarei CC al PCUS din iunie 1983*; I. V. Bestujev Lada, *Indicatorii sociali ai sănătății populației*). Se arată că elaborarea sistemului de indicatori sociali are o mare însemnătate teoretică și practică mai ales pentru perfecționarea statisticii sociale. Elaborarea și introducerea în practică a acestui sistem va permite reflectarea dezvoltării sociale a societății în parametri cantitativi și calitativi, va permite evidențierea eficienței sociale a deciziilor luate în diferite sfere ale construcției socialiste.

S-a constatat că indicatorii sociali pot contribui la ridicarea nivelului științific al prognozei proceselor sociale în ansamblu, uneori chiar în măsură mai mare în comparație cu indicatorii economici și tehnico-științifici, fapt care impune cerințe sporite față de elaborarea acestor indicatori diferențiat pentru sfere ale vieții sociale. Astfel, Bestujev Lada propune delimitarea indicatorilor sociali ai sănătății populației de indicatori medicali și cei economici. Primele se referă la aspecte sociale ale asigurării sănătății populației, celelalte la funcționarea și dezvoltarea instituțiilor medicale și eficiența sferei medicale.

În articolul *Despre problema indicatorilor integrali ai modului de viață socialist*, I. T. Levikin, subliniază importanța unor indicatori integrali care reflectă conținutul modului de viață al individului și grupului social și al societății în ansamblu. Acești indicatori sint: activitatea subiectului, cultura modului de viață, bunăstarea socială. Elc formează un sistem de indicatori, care se completează reciproc și care au o însemnătate practică deosebită pentru analiza dinamicii tendințelor proprii proceselor și fenomenelor sociale, legate de modul de viață socialist.

Reforma învățământului de cultură generală și cel profesional este oglindită pe larg în paginile revistei. Remarcăm în acest domeniu studiul *Despre unele direcții ale ridicării eficienței învățământului*, semnat de F. R. Filippov și V. A. Malova, elaborat pe baza unor cercetări ale institutului de sociologie, care au constatat o anumită discordanță dintre pregătirea profesională a tineretului și orientarea lui socială și profesională. Rezolvarea acestei probleme, remarcă autorii, va avea loc prin perfecționarea sistemului de învățământ, unirea organică a învățământului de cultură generală cu cel profesional, cu participarea activă a elevilor la munca productivă, prin formarea la tineret a unor orientări adecvate nevoilor producției și a nivelului relațiilor sociale în etapa actuală a socialismului dezvoltat. Reforma învățământului ridică probleme mari sociologiei, menită să contribuie activ la realizarea ei practică, prin amplificarea cercetărilor sociologice în domeniul învățământului și elaborarea unor recomandări practice.

Tatiana Flerova